

CASTELLS CATALANS

MIRAVET

Nom del castell: Miravet

Data de construcció: segle XII

Municipi: Miravet

Comarca: Ribera d'Ebre

Altitud: 116 m

Coordenades: E 297843, N 4545700 (ED50 UTM 31N). Longitud: 00° 35' 38.2" Latitud: 41° 02' 08.1" (ETRS89 Geodèsiques)

Com arribar-hi: al castell s'hi accedeix des del mateix poble de Miravet.

Aquesta fortalesa d'origen andalusí fou conquerida pels exèrcits feudals el 1153, i aquell mateix any, segons les cròniques, va ser donada a l'orde del Temple pel comte Ramon Berenguer IV de Barcelona. En la carta de donació es descriuen de manera precisa els límits del terme del castell, que abraçaven les fortaleses de Gandesa, Corbera, Algars, Batea, el Pinell i Rasquera.

A causa de la importància estratègica del castell i de la potencial perillositat de l'indret, els frares templers hi crearen tot seguit una

comanda, la qual consta ja ben organitzada i en ple funcionament l'any 1164. La fundació de la comanda anà paral·lela a la incorporació de nous territoris i a la construcció d'una esplèndida fortalesa, d'acord amb la supremacia que Miravet havia de tenir com a cap administratiu dels senyorius de l'orde del Temple a les terres de l'Ebre. Es creà una estructura territorial intermèdia entre la província i la comanda, dita districte, regida des del 1196 per un «comanador de Ribera», el qual era també titular de la plaça de Miravet. D'aquest cap depenien les cases de Tortosa, Horta i Ascó, i les sotspreceptories de Prat, Gandesa, Algars, Nonasp, Torres i Riba-roja. Aquesta institució o estructura intermèdia va desaparèixer el 1236, però aquest fet no comportà la pèrdua d'importància de la casa de Miravet, que continuava essent la principal del territori riberenc.

Des de l'establiment de la comanda, les tasques prioritàries dels frares eren, en primer lloc, l'organització militar del territori, i en

Castell i poble de Miravet al maig de 2008 durant una crescuda important de l'Ebre. Foto de Jordi Gironès

Castell de Miravet

segon lloc, la colonització agrària. La colonització es va dur a terme mitjançant cartes de poblament, i sovint els templers, malgrat el pacte signat, al llarg del s. XIII van mantenir plets i lluites jurisdiccionals amb la mitra tortosina i també amb els Entença, senyors de territoris veïns.

La comanda de Miravet, juntament amb la de Gardeny i Montsó, es va convertir en una de les tres primeres cases templeres de la corona catalanoaragonesa i va tenir comanadors de gran vàlua, com és el cas de Pere de Tous, el qual el 1289 era nomenat membre del consell reial a les corts de Montsó. Dins el castell hi vivia una comunitat nombrosa i ben organitzada, en la qual hi havia, segons les notícies documentals, lloctinents, cambrers, cavallers i frares amb tota mena d'oficis, com ara sastres, ferrers, guardians dels ramats, etc. Per al bon funcionament d'aquesta complexa organització, el castell disposava de tot tipus de dependències adequades, i també tenia, a l'interior de la fortalesa, una capella pròpia per a ús exclusiu dels frares, dedicada a Santa Maria, de la qual, malauradament, no han pervingut referències documentals d'època medieval, tot i que es conserva en bon estat.

Durant el s. XII i la primera meitat del s. XIII, els templers van gaudir del favor dels monarques, els quals ampliaven i ratificaven sovint els privilegis fiscals de l'orde. Les seves riqueses despertaren la cobdícia del rei de França, que els acusà de diferents delictes. Les desavinences i lluites entre l'orde i la corona —la qual veia amenaçada la seva supremacia davant el poder aconseguit pels templers—

sovintejaren a partir de llavors fins als primers anys del s. XIV, i finalment van desembocar en un conflicte obert que portà al seu judici i extinció de l'orde pel Papa (1311, 1312).

Els exèrcits de Jaume II van conquerir, entre altres castells templers, el de Miravet. Cap a la primavera de l'any 1308 era assetjat i es va retre al mes de desembre. Finalment, l'any 1317 es decretava l'extinció de l'orde a la corona d'Aragó i es traspassaven totes les antigues propietats templeres a l'orde de l'Hospital. Miravet no en fou cap excepció, i a partir de llavors i fins al 1835 estigué en mans dels hospitalers, que consideraren aquest castell com el seu millor domini.

Al s. XV, la fortalesa va sofrir les conseqüències de la guerra civil contra Joan II; posteriorment fou sotraguejada per la guerra dels Segadors, la de Successió, les guerres carlines i la guerra civil de 1936-39. Tots aquests conflictes bèl·lics han deixat la seva empremta en aquest magnífic edifici, el qual, malgrat les contínues destruccions i reconstruccions, presenta encara una esplèndida silueta. Ja fa alguns anys, la Generalitat de Catalunya, institució propietària del conjunt monumental, hi realitzà obres de consolidació i hi adequà un lloc d'acollida per als visitants al costat de la porta d'entrada.

El castell

Aquesta imponent fortalesa sobre l'Ebre té dues característiques que la fan única entre les conservades d'època medieval dins el territori català. D'una banda, és, sens dubte,

Muralles del castell

Pati interior

una de les fortificacions andalusines més ben preservades i, de l'altra, constitueix una de les forteses templeres més importants. La seva complexa estructura respon, en gran part, a l'adaptació del castell templer a la fortificació islàmica que l'havia precedit, incorporant i transformant els elements necessaris per a la defensa militar i adequant-lo a la tipologia de l'arquitectura pròpia de l'orde del Temple.

Les excavacions arqueològiques realitzades durant els anys 1992 i 1993 dins el recinte del castell, prèvies a la consolidació del cos principal, sota la direcció del Servei de Patrimoni Arquitectònic de la Generalitat de Catalunya, amb la col·laboració de la Diputació de Tarragona i el patrocini de l'Associació Nuclear d'Ascó (ANA), van permetre posar de manifest que en el turó on s'assenta hi havia hagut un poblat ibèric. També es va poder determinar que durant l'època andalusina s'edificaren dues forteses, una en el període califal i l'altra al s. XI.

D'acord amb els treballs arqueològics, se sap que el castell andalusí de l'onzena centúria era format per un gran recinte sobirà i un o dos recintes inferiors situats a l'est de la fortificació sobirana. Així doncs, gran part dels murs oest i sud de la construcció principal del recinte sobirà, organitzat al voltant d'un pati, són d'època andalusina, si bé presenten refaccions de l'etapa posterior a la conquesta. Al costat del mur sud hi havia la primitiva cisterna del castell.

La transformació d'una fortalesa andalusina en un castell templer, després de

la conquesta, comportà la seva adaptació a les noves necessitats, per això es van bastir nous edificis i dependències. El recinte sobirà, però, continuava essent, com en època andalusina, el centre de la fortalesa templera, organitzada, com ja hem dit, entorn d'un gran pati. Al nord i a l'oest d'aquest clos o recinte s'alcen les muralles més altes, ja que són els dos costats menys protegits pel relleu. L'extensió del recinte ocupava uns 25.000 m².

A l'interior de l'edifici principal del clos sobirà s'hi bastí, a la planta baixa, una gran sala al fons, utilitzada com a celler, i dues sales més petites al davant, prop del pati, que feien la funció de rebost; veiem les tres estances cobertes amb volta de canó, i la porta que les comunica amb el pati es va restaurar amb un arc de mig punt, com devia tenir originàriament. Al primer pis de l'ala nord hi ha la capella de Santa Maria, i al seu extrem sud-oest hi trobem una escala de cargol que porta al terrat. Just a l'oest d'aquesta ala nord hi havia la torre mestra, i a l'est, l'anomenada torre del tresor, formada per tres pisos coberts amb volta. Al pati, de 24 m d'ample per 32 m de llarg, s'obre una galeria, on hi ha quatre finestrals fets amb arcs de mig punt que recolzen sobre grans pilars. Aquest pati es tanca, per la banda est, amb una nau allargassada coberta amb volta de canó de perfil apuntat, que a l'edat mitjana havia estat el refector dels frares; la sala disposa de quatre finestres d'arc de mig punt, una mica transformades en època moderna.

Menjador del castell.

Celler del castell

Fora del recinte sobirà, al centre de l'antic albacar andalusí, es va construir una nau de planta rectangular coberta amb volta de canó, orientada de nord a sud, amb la porta d'entrada situada a l'extrem nord, que probablement donava pas als estables; al costat oest es va bastir una cisterna de gran capacitat coberta amb volta.

Quant a les muralles dels diversos recintes, cal dir que en el transcurs dels segles han estat refetes, modificades i adaptades a les necessitats del moment. Això sovint en dificulta la datació. Pel que fa a les edificacions, es pot afirmar, a grans trets, que les d'època andalusina es van bastir amb pedres petites i poc treballades, mentre que les que corresponen a l'etapa templera presenten un parament de carreus molt ben treballats de mida regular.

L'església

Situada al primer pis de l'ala nord del recinte sobirà del castell, l'església castellera consta d'una gran nau rectangular capçada a l'est per un absis semicircular cobert amb volta de quart de cercle. La nau, de 22 m de llarg, té volta de canó una mica apuntada que arrenca d'una imposta motllurada. L'arc triomfal que separa la nau del presbiteri descansa damunt dues columnes coronades per capitells esculpits amb motius vegetals. Al mur nord s'obren dues petites finestres d'arc de mig punt i al mur oest hi ha dues obertures més en forma d'espitllera i una rosassa. L'accés es fa per una porta situada al mur sud.

Nota: extret del volum *La Ribera d'Ebre* de la Catalunya Romànica d'Editorial Pòrtic, juny de 2000
Jordi Gironès Vilardebò
març de 2010

